

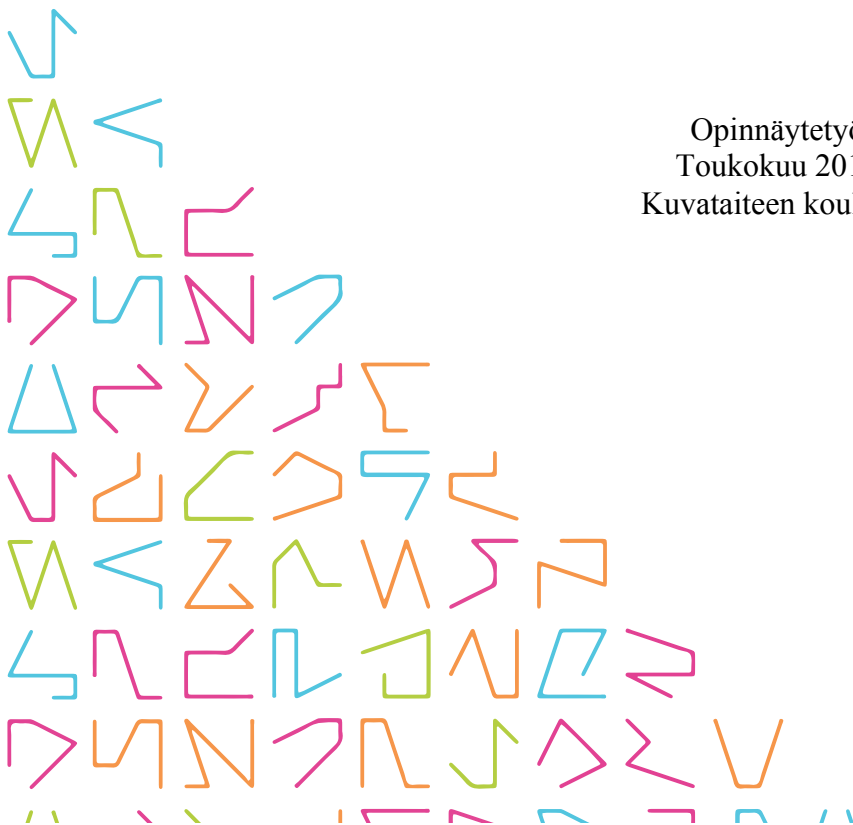

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

HÄPEÄ NYKYTAITEESSA

Sanni Mäkipää

Opinnäytetyö
Toukokuu 2017
Kuvataiteen koulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutus

MÄKIPÄÄ SANNI:
Häpeä nykytaiteessa

Opinnäytetyö 42 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Toukokuu 2017

Häpeä on läsnä yksilöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla – se on samanaikaisesti yksityistä ja julkista. Häpeän vaikutus sosiaalisissa rakenteissa ja sen historia identiteettikysymyksissä tekevät siitä ajankohtaisen aiheen myös nykytaiteessa.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisten lähestymistapojen kautta häpeä-aihetta käsitellään nykytaiteessa. Tutkimus erittelee häpeän rooleja sosiaalisissa ja yhteiskunnallisissa arvojärjestelmissä ja tutkii, millä tavoin niihin kuvataiteessa otetaan kantaa. Pääasiallisena tarkoituksena oli kartoittaa, mitkä elementit toistuvat häpeän tulkinnassa ja minkälaisia vaihtoehtoisia lähestymistapoja tunteen käsittelemiselle taide voi ehdottaa.

Asiasanat: häpeä, nykytaide, maalaustaide

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Fine Art

MÄKIPÄÄ SANNI:
Shame in Contemporary Art

Bachelor's thesis 42 pages, appendices 2 pages
May 2017

Shame is present on an individual and societal level, it is both private and public. The role of shame in social constructs and its history in questions regarding identity makes it a topical theme in contemporary art.

The purpose of this study was to find out the ways in which contemporary art deals with the subject of shame. The influence of shame on societal and social hierarchies is examined as well as fine art's response to it. The study looks into the elements repeated in images of shame and what kind of approaches to shame contemporary art may suggest.

Key words: shame, painting, contemporary art

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	HÄPEÄN MONIMUOTOISUUDESTA	6
2.1	Häpeän määritelmiä ja sen muovaavat ominaisuudet.....	6
2.1.1	Häpeän tarkoituksenmukaisuus	7
2.1.2	Inhimillinen kokemus viallisuudesta	7
2.2	Häpeän ja syyllisyyden erot.....	8
2.3	Häpeän ruumiillisuus	8
2.3.1	Body shame – kehon häpeä.....	10
2.4	Häpeän kulttuurisidonnaisuus ja välineellisyys vallankäytössä	10
2.5	Feminiininen häpeä.....	11
2.6	Gay Pride ja Gay Shame – häpeä muuttaa muotoaan ja merkitystään	12
3	HÄPEÄN KUVA NYKYTAITEESSA	13
3.1	Keho välineenä häpeän kuvaamisessa Eeva-Mari Haikalan teoksissa	13
3.2	Paljas alastomuus, inhimilliset hahmot ja piiloutumisen kuvasto	16
3.3	Eriskummallinen käytös ja ihanteista poikkeava ulkonäkö.....	19
4	HÄPEÄN TARKASTELUKULMIA NYKYTAITEESSA.....	23
4.1	Normien paljastaminen ja mahdollinen hylkääminen	23
4.2	Tunnustuksellisuus	26
4.3	Leikillisuus ja häpeämättömyyden shokkiarvo	27
5	VÄÄRÄN HAAVA	30
5.1	Aiheen valinta.....	30
5.2	Työprosessi.....	31
6	POHDINTA	35
7	LÄHTEET	37
7.1	Painetut lähteet	37
7.2	Digitaaliset lähteet	38
7.3	Kuvat	39
	LIITTEET	41

1 JOHDANTO

Sosiaalinen hyväksyntä ja joukkoon kuuluminen ovat ihmisen perustarpeita ja häpeä on läsnä silloin, kun yksilö tuntee epäonnistuneensa elämään yhteisön odotusten mukaisesti. Opinnäytetyöni kirjallinen osuus tutkii häpeän monimuotoisuutta ja sitä käsittelevää nykytaidetta.

Tutustun aluksi häpeän määritelmiin, ytimeen ja keholisuuteen. Sivuan tunteen yhteiskunnallisia juuria ja siteitä valtarakenteisiin. Pyrin kartoittamaan alueita, joille häpeä ulottuu ollakseni valmis tunnistamaan sen vivahteita ja viittauksia kuvataiteessa.

Tutkin, miten häpeää lähestytään nykytaiteessa. Kiinnitän huomioita toistuviin elementteihin, asenteisiin ja häpeästä rakennettuun kuvaan. Etsin yhteyksiä teosten ja häpeän teorian välillä. Lisäksi keskityn häpeän poliittisuuteen nykypäivänä ja siihen, miten taiteilijat käsittelevät sitä. Esittelen taiteilijoita ja teoksia, jotka ovat kytköksissä tavalla tai toisella häpeän aihepiiriin ja keskustelussa häpeän teoreettisen määritelmien kanssa. Tarkastelun kohteena ovat taiteilijat, jotka tarttuvat teoksillaan yhteiskunnalliseen häpeään tai aiemmin käsittelemiini häpeän osa-alueisiin, tai vaihtoehtoisesti löytävät tunteen tavoittamiselle ja ratkaisemiselle uudistavia kanavia.

Tärkeimpiä lähteitani ovat Ullaliina Lehtisen *Underdog Shame: Philosophical Essays on Women's Internalization of Inferiority* (1998), Sara Ahmedin *The cultural politics of emotion* (2014), Sally Muntin *Queer attachments: The cultural politics of shame* (2008) ja Luna Dolezalin *The body and shame: Phenomenology, feminism, and the socially shaped body* (2015).

Opinnäytetyöni taiteellisen osan analyysissä erittelen työprosessini kehitystä ja ratkaisuvia valintoja, sekä etenevän tutkimuksen ja teosten vuoropuhelua. Avaan aiheen muotoutumisen ensivaiheita ja työskentelyä kannattelevaa ajatuksenkulkua, sekä vertaan opinnäytetyön taiteellisen osan ominaisuuksia häpeätutkimuksesta tehtyihin havaintoihin.

Lopuksi kokoan yhteen tekemäni huomiot siitä, millaisin keinoin nykytaide tarttuu häpeään ja miten se työstää aihepiirin ongelmia.

2 HÄPEÄN MONIMUOTOISUUDESTA

2.1 Häpeän määritelmiä ja sen muovaavat ominaisuudet

Filosofiassa ja psykologiassa häpeälle on esitetty lukuisia näkökulmia ja teorioita, ja häpeän vaikutuksen katsotaan ylettyvän yksilön identiteetistä ja kehityksestä yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Arkisesti häpeä nähdään usein epämieluisana aiheena, josta on vaikea puhua kiusaantumatta. Sitä pidetään kivuliaana, köyhdyttävänä ja leimaavana — häpeäminen itsessään on häpeällistä. Toisen ihmisen epäonnistumisen vierestä seuraaminen voi herättää myötähäpeän tunteita, mikä toisaalta kiusaannuttaa, mutta samalla yhdistää ulkopuolisen katsojan häpeäjään. Viihteessä myötähäpeä on tehokeino ja veto-aula; esimerkiksi tosi-tv laulukilpailuissa jännityselementin ja taidonnäytteiden lisäksi viihdearvoa nostavat lähetyksissä näytetyt pohjanoteeraukset. Häpeä on kytköksissä itseinhon ja siihen liittykin etäisesti inhon dynamiikka: ihmisen tarve etääntyä iljettävistä asiasta ja toisaalta kiinnostus kuvotuksen kohdetta kohtaan.

Filosofi Ullaliina Lehtinen (1998) jakaa häpeän ”aristokraattiseen häpeään” ja ”alistetun häpeään”. Ensimmäinen liittyy yksittäiseen tekoon, joka rikkoo auktoriteetin asettamia normeja, kun taas jälkimmäinen kuvaa sisäistettyä, omaan minuuteen liittyvää huonommuuden tunnetta. Aristokraattinen häpeä kumpuaa etuoikeutetusta asemasta, sillä sitä tunnetaan, kun minäkäsitys on tilannekohtaisesti ja äkisti uhattuna. Se voi olla koki-jalleen hyödyllistä ja opettavaa ja sen luonne on hetkellinen. Alistetun häpeässä yksilö on ajan kuluessa sisäistänyt oman huonommuutensa yhteisön arvoasteikossa ja tuntee häpeää, kun joutuu tilanteessa muistutetuksi alempiarvoisuudestaan. Alistetun häpeä nakertaa itsearvostusta ja vaikeuttaa oikeudenmukaisen tai terveen häpeän tunnistamista sortavasta häpeästä. (Lehtinen 1998.)

Professori Sara Ahmedin (2014) mukaan häpeän tunne tarvitsee todistajan; vaikka tun-teen kokija olisikin yksin, hän katsoo itseään toisen kuvitellusta näkökulmasta. Häpeäs-sä tuntija on sekä kohde että tekijä. Häpeämisen mahdollistaa häpeävän samaistuminen ulkopuoliseen katsojaan, joka tilanteen todistajana palauttaa häpeän kokijan taas takai-sin itseensä. Oleellista on itsensä näkeminen toisen silmissä niin, ikään kuin itse olisi tämä toinen. (Ahmed 2014, 106.)

2.1.1 Häpeän tarkoituksenmukaisuus

Häpeä on itseä arvioiva sosiaalinen tunne — se on vahvasti liitoksissa kanssakäymisen dynamiikkaan ja ylläpitää sosiaalisten normien noudattamista. Häpeä kertoo välittämisestä; emme tuntisi häpeää, jos emme arvostaisi rikkomaamme ideaalia.

Häpeä sitoo meidät toisiin ihmisiin sen kautta, miten meihin vaikuttaa epäonnistumisemme elää suhteessa muihin. Häpeän tunteminen voi olla uudistavaa vain silloin, kun häpeävä voi todistaa, että hänen kelvottomuutensa sosiaaliseen ideaaliin verrattuna on väliaikaista. (Ahmed, 2008.)

Professori Christina H. Tarnopolskyn (2010) mukaan nykypäivän demokraattisissa yhteiskunnissa häpeä mielletään vahingolliseksi tunteeksi, jota tulee välttää pohdinnassa, instituutioissa ja käytännössä juuri sen takia, miten tuhoava sen rooli on ollut kyseisissä puitteissa. Lait, normit ja poliittiset käytännöt ovat leimanneet ja häpäisseet naisia, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä, etnisiä ja rodullisia vähemmistöjä ja kehitysvammaisia eristääkseen heidät heidän väitetysti häpeällisten ja viallisten ominaisuuksiensa perusteella. (Tarnopolsky 2010, 2.)

Yhteiskunnassa syyllisyys ja häpeä ovat myös oikeusjärjestelmän kannattelevia pilareita, sillä rikollisilta odotetaan ja vaaditaan katumusta teoistaan.

2.1.2 Inhimillinen kokemus viallisuudesta

Häpeää on luonnehdittu kaikista inhimillisimmäksi tunteeksi senkin takia, että tutkimuksista huolimatta on epäselvää, tuntevatko eläimet lainkaan häpeää.

Psykoterapeutti Elina Reenkola (2014) kiteyttää häpeän vaurioittavan voiman:

Vahva patologinen häpeä estää ihmistä olemasta oman elämänsä päähenkilö; se estää häntä nauttimasta seksuaalisuudestaan, puhumasta puolestaan, ajamaan omaa etuaan itsensä kannalta parhain päin ja sammasta tyydytystä toiminnastaan. Vahva häpeä ahdistaa, tuottaa kärsimystä ja syvää tuskaa. Häpeää ihminen pyrkii käsittelemään ja lievittämään erilaisilla mekanismeilla: kärsimällä piilossa (häpeävä), yrittämällä toimia siitä huo-

limatta (kehtaaja), kieltämällä sen (häpeämätön) tai kääntämällä sen toisen häpäisyksi (häpäisijä). (Reenkola 2014, 159.)

Sekä häpeävä että paikallaoleva todistaja hylkivät häpeää, sillä tunne itsessään nähdään häpeällisenä. Sen ajatellaan olevan merkki heikkoudesta, epävarmuudesta tai kelvottomuudesta. Psykoanalytikko Helena Lewis (1971, 16) osoittaa, kuinka jopa terapeuteilla voi olla vaikeuksia kohdata potilaan häpeää ja tiedostamaton tarve kääntyä pois päin siitä. Myös Ullaliina Lehtinen (1998) tuo esille häpeän peitellyn ja vähätellyn aseman nyky-yhteiskunnassa. Hänen mukaansa Lewisin havainto viittaa siihen, kuinka häpeää pidetään nykyihmiselle turhana ja tarkoituksettomana tunteena, joka mieluusti sivuutetaan. Peräti lukuisissa filosofian ja psykologian tietoteoksissa häpeä käsitellään suppeasti yhtenä syyllisyyden alamuotona. (Lehtinen 1998, 49.)

2.2 Häpeän ja syyllisyyden erot

Häpeä ja syyllisyys ovat sidoksissa toisiinsa, ja arjessa niiden merkitykset helposti sekoittuvat. Syyllisyyttä tunnetaan väärästä teosta, kun taas häpeä liittyy ajatukseen oman olemuksen viallisuudesta. Häpeässä nimenomaan jokin itseyden ominaisuus on nostettu kyseenalaiseksi. (Nathanson 1987, 4.)

Professori Sandra Lee Bartky (2012, 87) painottaa, että käsitys, jossa häpeä on reaktio ulkoisesta ja syyllisyys sisäisestä seuraamuksesta, on virheellinen. Hänen mukaansa häpeä ja syyllisyys ovat hyvin samankaltaisia, sillä kummatkin johtuvat itselähtöisestä oman riittämättömyyden ja epäkelvollisuuden tuomitsemisesta. Ratkaisevan eron tekee asia tai tilanne, jossa henkilö kokee itsensä vaillinaiseksi.

2.3 Häpeän ruumiillisuus

Punastuminen, hikoilu, pärinä, kohonnut syke ja katseen alas painaminen lukeutuvat häpeän kehollisiin merkkeihin. Sulkeutunut elekieli ja muutos olemuksessa paljastavat, kuinka voimakkaasti tunne ilmentyy kehon kautta.

Häpeän englanninkielinen sana *shame* ja ruotsinkielinen *skam* tulevat indoeurooppalaisesta verbistä, joka tarkoittaa peittämistä (Schneider 1987, 199). Sara Ah-

medin mukaan häpeä muovaa kehollisia ja sosiaalisia tiloja; häpeävän keho kääntyy pois päin paikallaolevista, jotka todistavat häpeän. Poispäin kääntyminen on kivuliasta, sillä tilanteessa paha ominaisuus liitetään vahvasti itseän, eikä sitä voi peilata pois muihin. Häpeässä kokija kääntyy samanaikaisesti itseensä ja pois päin itsestään – täten häpeässä ei ole suuntaa, mihin kääntyä. Koska itseinhossa ja häpeässä pahuus on minuudessa, ainoa keino päästä siitä eroon on päästä itsestään eroon. Äärimmillään pitkittynyt häpeä voi ajaa kokijansa lähelle itsemurhaa.

Olennaista on, kuinka häpeän punan tunteminen iholla on kokonaisvaltaista. Tietoisuus sekä kehon pinnasta, ihosta, että suhtautumisesta itseän voimistuu samanaikaisesti. (Ahmed 2014, 103–104)

Professori Silvan S. Tomkins pohtii häpeän väkevää kehollisuutta ja erityisesti sen suhdetta kasvoihin:

Miksi häpeä ja ylpeys ovat keskeisiä motiiveja? Miten kasvojen menettäminen voi olla sietämättömämpää kuin elämän menettäminen? Kuinka pään riiputtaminen voikaan kuolettaa sielun? Kontrastissa toisiinsa affekteihin verrattuna, häpeä on minän kokemus itsestä. Kun itseys tuntee häpeää, se tuntuu sairaudelta minuudessa. Häpeä on kaikista refleksiivisin affekti ja siinä ero häpeän objektin ja subjektin välillä on kadotettu. Miksi häpeä on niin lähellä minäkokemusta? Johtuuko se siitä, että itseys asuu kasvoissa, ja kasvoissa se loistaa kirkkaimmin silmissä. Häpeä kääntää itsen ja toisten huomion pois muista objekteista tähän kaikista näkyvimpään minuuden ilmentymään, lisää sen näkyvyyttä ja täten aiheuttaa itsetietoisuuden piinan. (Tomkins 2008, 359.)¹

---

¹ Oma käännökseni lainauksesta.

”Why are shame and pride such central motives? How can loss of face be more intolerable than loss of life? How can hanging the head in shame so mortify the spirit? In contrast to all other affects, shame is an experience of the self by the self. At that moment when the self feels shame, it is felt as a sickness within the self. Shame is the most reflexive of affects in that the distinction between the subject and object of shame is lost. Why is shame so close to the experienced self? It is because the self lives in the face, and within the face the self burns brightest in the eyes. Shame turns the attention of the self and others away from other objects to this most visible residence of self, increases its visibility and thereby generates the torment of self-consciousness.” (Tomkins 2008, 359.)

2.3.1 Body shame – kehon häpeä

Sen lisäksi, että häpeä tunnetaan kehollisesti, keho voi olla häpeän aiheuttaja. Tietyt elintoiminnot tai vartalon piirteet voivat olla kulttuurissa stigmatisoituja.

Kehon häpeä, *body shame*, tarkoittaa negatiivista kehonkuvaa ja sen aiheuttamaa taakkaa, joka voi olla yhteiskunnan ihanteiden aiheuttamaa tai traumaperäistä. Body shaming -ilmiö on tiettyjen vartalon piirteiden huonoksi tuomitsemista. Usein bodyshaming liitetään lihavuuden arvosteluun ja ei-hoikkien vartaloiden valvontaan ja epäterveelliseksi tuomitsemiseen.

Tohtori Luna Dolezalin (2015) mukaan hetkellinen kehon häpeä on osa elämää, joka jäsentää sosiaalista kanssakäymistä. Kuitenkin jatkuvana ja kroonisena se lamauttaa, nakertaa sosiaaliseen ryhmään kuulumisen tunnetta ja lopulta tekee näkymättömäksi. Kehon häpeästä tulee poliittista, kun se on järjestelmällisesti toistuva osa tietyn sosiaalisen ryhmän alistamista. (Dolezal 2015, 90.)

Esteettiset huolet on helppo ohittaa yksilön ongelmina, kun todellisuudessa toistuvuutensa ja säännönmukaisuutensa kautta ne kielivät marginalisoitujen ryhmien sosiaalisesta poissuljennasta. Vaikka epävarmuus ja ulkonäköpaineet koskettavat jokaista, ulkonäköideaalit eristävät erityisesti naisia, kehitysvammaisia, tummaihoisia ja transukupuolisia. Kehohäpeän tuottamina kosmeettiset leikkaukset voivat olla sorrettujen ryhmien pyrkimys tulla näkyväksi ja saada poliittista tunnustusta. (Dolezal 2015, 157.)

2.4 Häpeän kulttuurisidonnaisuus ja välineellisyys vallankäytössä

Häpeä ja ylpeys ovat rakennuspalikoita kansakuntien identiteeteille. Jaettu tunne historiallisesta häväistyksestä tai voitokkuudesta tuo kansalaiset yhteen luoden ”me” ja ”he” -asetelmia. Uskonnollisissa perinteissä ja opetuksissa häpeän kertomukset ovat rakentamassa moraalia ja etiikkaa.

Poliittisissa konteksteissa tulee huomioida, että yksilöt kokevat häpeää eri tavalla ja erilaisin seuraamuksin sosiaalisesta asemastaan riippuen (Dolezal 2015, 90).

Yhteiskunnan rakenteissa piilee syy siihen, miksi jotkin ihmisryhmät vaikuttavat olevan kaikin puolin taipuvaisempia häpeään ja häpeävät huomattavasti toistuvammin, intensiivisemmin ja useammista syistä. Kyseessä oleva häpeä on systemaattisesti aiheutettua ja tukee näiden ihmisryhmien poliittisen ja kulttuurisen alistamisen jatkumoa samalla hyödyttään etuoikeutetussa asemassa olevia entisestään. Tuloksena on epätasa-arvoisuudesta kärsivien yhteiskuntaluokkien – naisten, etnisten vähemmistöjen ja rotu-, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen – itseväheksyntä ja sisäistetty huonommuuden tunne. (Lehtinen 1998, 138.)

Eräs rasismien aseista on etnisiin ryhmiin liitettyjen piirteiden leimaaminen. Stigmati-soimalla ulkoisia ominaisuuksia ja viljelemällä negatiivisia stereotypioita vahvistetaan vähemmistöjen toiseuden kautta valkoihoisuuden normia. Strukturaalinen rasismi juurruttaa häpeän sisimpään vaivihkaa muun muassa median eurosentristen kauneusihanteiden ja vähäisen tai virheellisen representaation kautta.

Toisaalta poikkeavuuden stigma voi aktivoida muutokseen. Professori Sally Muntin (2008) mukaan alistettujen häpeällä on piilevä poliittinen potentiaali; se voi herättää radikaalin, sosiaalisen ja poliittisen agendan sorrettujen joukossa. Kun omasta häpeällisyydestä ei enää välitetä tai siitä on saatu tarpeekseen, häpeän yhdistämissä ryhmissä jaettu kokemus voi muuntautua kollektiiviseksi määränpääksi saavuttaa uusi poliittinen asema ja identiteetti. (Munt 2008, 4.)

2.5 Feminiininen häpeä

Sandra Lee Bartky (1990, 85) tähdentää, että häpeä ei ole sukupuolisidonnainen naisten tunne, vaan sukupuoleen liittyvä. Kaikilla sukupuolilla on yhtäläinen kyky tuntea häpeää, mutta huonommassa arvossa olevien ryhmien häpeä paljastaa heidän jokapäiväisen todellisuutensa tilan. Bartkyn mukaan naisellisessa häpeässä voi kyseessä olla esimerkiksi tunne voimattomuudesta; naiseuden kokemuksen kytkös ja naisten ilmeisempi taipuvaisuus häpeään on reaktio sosiaaliseen asemaan seksistisessä yhteiskunnassa. Verrattuna naisten taakaksi miellettyyn kehon toimintoihin ja ulkonäköön liittyvään häpeään on vaikeampi tunnistaa ja myöntää riittämättömyyden tunteen aiheuttama häpeä, joka tunkeutuu naisen jokaiselle elämänalueelle.

Häpeä on osallisena naiskuvaan liittyvissä teemoissa, kuten kuukautisten alkamisessa, äitiyden ideaalissa ja seksuaalisessa käyttäytymisessä. Kuukautisten alkaminen nähdään ensimmäisenä naiseksi kasvamisen riittinä, mutta samalla siihen liittyy nuoren näkökulmasta epämääräistä hämmennystä ja inhoa, pelkoa omasta epänormaaliudesta. (Oinas 2011, 154–155.) Rajoittavan naisihanteen ytimessä on äitiys, mikä suorakätisesti leimaa lapsettomat naiset poikkeaviksi. Toisaalta myös äitinä epäonnistuminen on painava taakka.

2.6 Gay Pride ja Gay Shame – häpeä muuttaa muotoaan ja merkitystään

Häpeä on tiiviisti liitoksissa ihmisoikeuskysymyksiin ja vastarinnan kautta sen välineellisyys muuntautuu. Erityisesti seksuaalivähemmistöjen historiassa häpeän teemojen rooli on ollut suuri. Vuoden 1969 Stonewall-mellakoiden ja niistä alkaneen homoseksuaalisuuden vapautumisen aikakauden seurauksena syntyi maailmanlaajuinen Gay Pride –liike, jonka päämääränä on seksuaalinen vapautuminen. Gay Priden tavoitteena on homoseksuaalisuuden stigman poistaminen, joka tarkoittaa seksuaalisuuteen liittyvän yksityisen ja sosiaalisen häpeän eliminointia. Gay Pridella on ollut suuri vaikutus homo- ja lesbotutkimuksen ja myöhemmin queer-tutkimuksen nousuun. (Halperin & Traub 2009.)

Gay Pridessä voimaantuminen tapahtuu ylpeyden kautta. Halper & Traub huomauttavat, ettei Gay Pride, *ylpeys*, nimenä saa merkitystään ilman sen viittaavuutta homoseksuaalisuuden häpeään ja Gay Pride ei olekaan koskaan päässyt täysin irti tai yli häpeästä. Vastauksena Gay Pridelle syntyi ennen pitkää Gay Shame. Turun sanomissa vuonna 2008 julkaistussa lehtiartikkelissa Paula Kuosmanen erittelee Gay Shamen kritisoivan lesbo- ja homokulttuurin mukautumista valtavirran ehtoihin ja sen kaupallistuneita piirteitä. Suomessa Gay Shame –aktivismi nousi paremin esiin vuonna 2007, kun Pink Black Block (PBB) marssi ensimmäistä kertaa Helsingissä Setan Pride-kulkueessa. Artikkelissa PBB kertoo kritisoivansa Setan poliittista toimintaa ja seksuaalikeskustelun normatiivisuutta. (Turun sanomat 2008.)

3 HÄPEÄN KUVA NYKYTAITEESSA

Häpeän moniulotteisuus ja piilottelevuus tekevät tunteen tulkinnasta monimutkaista. Häpeän teemoja voikin olla vaikea osoittaa nykytaiteessa, se voi sävyttää teosta hienovaraisesti tai olla alavireenä tietyn ilmiön käsittelyssä. Avaan nykytaiteessa esitettyä häpeää aikaisemmin erittelemieni häpeän tyyppien kautta tässä ja seuraavassa osiossa (4). En tavoittele taiteellisen häpeäkuvauksen ytimen tiivistämistä ja pelkistämistä, vaan ennemminkin tutkin erilaisia näkökantoja ja asenteita aiheen käsittelyyn.

Sekä häpeän yhteiskunnallinen virittyneisyys että identiteettiä muovaava tunnelataus tekevät siitä alituisesti ajankohtaisen aiheen kuvataiteessa. Tutkimukseni aikana esimerkiksi Saksassa Herfordissa Marta Herford –museossa aukesi keväällä 2017 näyttely kuvataiteen ja häpeän suhteesta, "The Inner Skin - Art and Shame". Näyttelyn esittelyteksti liittää häpeän aihepiiriin nykypäivään kysymällä suoraan, onko tämän hetkinen yleinen häpeäkynnys madaltunut vai leimataanko aiheita päinvastaisesti kiihtyvällä tahdilla tabuiksi (Marta Herford 2017). Tekstistä välittyy häpeän vangitsemisen vaikeus.

3.1 Keho välineenä häpeän kuvaamisessa Eeva-Mari Haikalan teoksissa

Eeva-Mari Haikalan videoperformanssisarja *Elle sentait profondément honteuse* keskittyy siihen, kuinka altis keho on yleisön katseelle performanssitaiteessa (AV-arkki, 2013). Teokseen kuuluu kolme äänetöntä videota: *Tomate*, *Ash* ja *Dunce's Hat*. Sarjan ranskankielinen nimi kääntyy suomeksi ”hän tunsu syvää häpeää”.

KUVA 1. Eeva-Mari Haikala: Elle se sentait profondément honteuse (Tomate), 2013

Hieman alle neljä minuuttia pitkässä Tomate-videossa (2013) henkilö seisoo valkoisen seinän edessä. Ylikypsyä tomaatteja alkaa sinkoilla häntä kohti, osa lässähtää roiskuen seinään ja osa mäiskähtää henkilön päälle. Katsojan perspektiivistä tomaattien heittelijät ovat kuvan ulkopuolella; katsoja seisoo mieltään ilmaisevan yleisön joukossa ja edessä oleva henkilö on ikään kuin lavalla, esiintyjän roolissa. Tomaattisade tuo ilmi näkymättömän yleisön tyytymättömyyden esiintyjän suoritukseen.

KUVA 2. Eeva-Mari Haikala: Elle se sentait profondément honteuse (Dunce's Hat), 2013

Dunce's Hat –videossa henkilö seisoo nurkkaan kääntyneenä valkoinen kartiohattu päässä ikään kuin sinne passitettuna. Videossa Ash hän on piilossa tumman säkin alla ja hänen päälleen sirotellaan tuhkaa, mikä viittaa Raamatun katuvaiseen Mordokaihin, joka häpeän ajamana peitti itsensä tuhkaan ja huusi valitustaan kaupungin keskellä (Hacklin 2013).

Teoksissa päähenkilö on tarkkailun alaisena ja alttiina arvostelulle, eikä vastaa yleisön katseeseen. Kehon eleet korostuvat, sillä teosten tausta on yksinkertainen tyhjä seinä tai nurkka.

KUVA 3. Eeva-Mari Haikala : Elle se sentait profondément honteuse (Ash) (2013), alkuperäinen Super 8 –filmi.

Haikala on tuonut yhteen häpeän yleismaailmallisia symboleja: kartiohatun, nurkkaan passittamisen ja epäonnistuneen esityksen aikaansaaman tomaattisateen.

3.2 Paljas alastomuus, inhimilliset hahmot ja piiloutumisen kuvasto

Laura Aguilarin valokuvissa ihmiskehon muoto sulautuu maisemaan. Teoksissa naisen alaston vartalo miimikoi kiviä, kallioita ja maaston pintoja. Ihmishahmo on kuin vetäytynyt itseensä, kameleonttimaisesti piiloutunut suojaan ollessaan silti suoraan silmän alla. Aguilar manipuloi maisemaa sovittamalla ihmisvartalon sen kokonaisuuteen.

KUVA 4. Laura Aguilar: Nature Self Portraits #12, 1992.

Aguilarin teoksissa esiintyvät kehot edustavat marginalisoituja ryhmiä, joiden representaatio on ollut vaillinaista; niissä naisten ja LGBT-ihmisten kehot, sekä tummaihoiset ja isokokoiset vartalot ovat kuvattuina. Valokuvat haastavat uudelleenarvioimaan patriarkaaliset naiskauneuden ihanteet ja idealisoinnin, sekä rodun ja seksuaalisuuden valtarakenteet (Valladolid 2008).

KUVA 5. Laura Aguilar: Grounded Untitled, 2007.

Vartalon pehmeys korostuu kivistä ympäristöä vasten. Yhtäaikaaisesti taustan ja kehon samanmuotoisuus luo tunteen hätkähdyttävästä yhteneväisyydestä, luonnollisuudesta.

Kameleonttimainen kätkeytyminen johdattelee kysymään, onko päämääränä inhimillisyyden taakan taakse jättäminen tai pyrkimys saavuttaa luonnon kanssa menetetty läheisyys.

KUVA 6. Laura Aguilar: Three Eagles Flying, 1990.

Omakuvassa *Three Eagles Flying* taiteilija on Amerikan ja Meksikon lipun välissä raajat ja kaula sidottuna paksulla köydellä mustaa taustaa vasten. Hänen ainoat vaatteensa ovat Meksikon lippu kiristettynä pään yli ja Amerikan lippu sidottuna hameeksi. Valokuvan nimi viittaa kolmeen kotkaan: Meksikon lipun lintuun, Yhdysvaltojen symboliin ja taiteilijan sukunimeen, joka tarkoittaa espanjaksi kotkaa. Aguilar on kahden kulttuurisen identiteetin ristitulessa, kummankin kahleissa.

3.3 Eriskummallinen käytös ja ihanteista poikkeava ulkonäkö

Iiu Susiraja sanoo teostensa käsittelevän tunteita (Vihreä Lanka, 2015). Teoksissa toistuvat arkipäiväisen ja absurdin yhdistelmät, kotitalouden esineet ja ympäristö, sekä taiteilijan esiintyminen mallina.

Hyvä Käytös –kokoelman (2008–2010) valokuviissa naisen ilme on neutraali ja tavoittamaton. Paikkana on jokin huone kotona arjen näyttämöllä. Koti on yksityinen turvapaikka, jossa voi olla oma itsensä. Samalla kulissit herättävät ajatuksen kodista loukkuna, jonka sisälle elämä sulkeutuu ja todellisuus alkaa hiljalleen muuttaa muotoaan.

KUVA 7. Iiu Susiraja: *Luuta*, 2010.

Kuvissa on koomisuutta ja luonnollista häpeämättömyyttä, eriskummallisia tilanteita ja tekoja ei esitetä sen ihmeellisempinä kuin päivittäisiä rutiineja. Valokuvassa Luuta (2010) henkilö on siistin keittiön ja ruokapöydän välissä. Naisen kädet ovat rennosti sivuilla ja luuta lepää hänen rintojensa alla.

KUVA 8. Iiu Susiraja: Treeni, 2010.

Teoksessa Treeni nainen seisoo pysähtyneen juoksumaton päällä sen kaiteeseen nojaten. Kontrastina kuntoiluhetken mielikuvaan hänen myssyynsä on tungettu kaksi pullapitkoa, jotka kehystävät kasvoja kuin koiran luppakorvat.

Myös Viggo Wallensköldin maalausten henkilöt kyseenalaistavat normit. Tavanomaisesta kehokäsityksestä poikkeavat vartalot, hiljaiset hahmot ja hillityt värit luovat eristäytyneen rauhallisen tunnelman. Poikkeavuuden stigma ja yksinäisyys välittyvät kuvasta, mutta hahmot eivät vaikuta epätoivoisilta.

KUVA 9. Viggo Wallensköld: Näytelmä (3.), 2009.

Maalauksissa *Näytelmä (3.)* (2009) ja *Naked* (2010) ihmiset ovat alasti vaaleaa taustaa vasten ja heidän kasvonsa ovat kankaan tai paperin peittämät. Hahmot muistuttavat jalkalamppuja eleettömyydellään.

KUVA 10. Viggo Wallensköld: Naked, 2010.

4 HÄPEÄN TARKASTELUKULMIA NYKYTAITEESSA

Häpeään reagoiminen ja suhtautuminen voidaan Donald Nathansonin (1996, 1–21) mukaan jaotella vetäytymiseen, välttämiseen ja hyökkäämiseen itseä tai toista vastaan.

Reenkola (2014, 159-160) lisää luetteloon minän lohkomisen, häpeän kääntämisen toisinpäin samaistumalla häpäisijään, kostamisen, erotisoimisen, fetissien luomisen, häpeän peittämisen menestyksellä ja huumorin.

Seuraavaksi tarkastelen, millaisia häpeäasenteita ja -suhteita nykytaiteessa esiintyy. Mainitsemistani teoksista löytyy kerroksellisesti samankaltaisia elementtejä ja käsittelytapoja, ja olenkin eritellyt niitä pääasiallisten piirteiden perusteella.

4.1 Normien paljastaminen ja mahdollinen hylkääminen

Chun Hua Catherine Dongin Visual Poetics of Embodied Shame –näyttelyn (Hamilton Artist Inc, Hamilton, ON, Canada, 2015) teokset keskittyvät häpeällisiin asioihin ja häpeän vakavuuteen Kiinassa. Dong tutkii identiteettiään Kanadassa asuvana kiinalaissyntyisenä naisena ja käyttää kehoaan työvälineenä poliittisissa teoksissaan. Dong ottaa esille naisen aseman ja vallitsevat patriarkaaliset arvot kiinalaisessa kulttuurissa, jossa kasvojen menettämisellä on raskas merkitys.

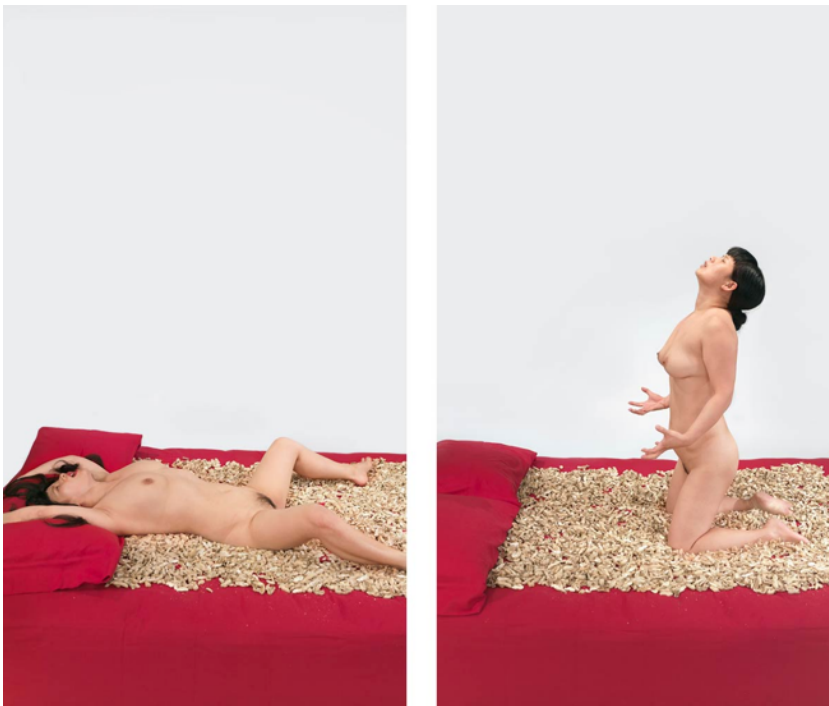
KUVA 11. Chun Hua Catherine Dong: Skin Deep, 2014.

Teoksessa Skin Deep Dong kääntää häpeästä piiloutumisen kulttuuriseksi symboliksi ja viittaa kasvojen menettämiseen kiinalaisessa kulttuurissa; hän on kietonut päänsä ympärille kiinalaisen silkkikankaan. Installaatio koostuu valokuvasta, videosta ja performanssista. Dongin mukaan sekä yksityinen että sosiaalinen yhdistyvät teoksen kuvaamassa häpeässä, sillä se koskettaa hänen henkilökohtaista epäonnistumisen kokemustaan kiinalainen identiteetin säilyttämisessä pitkäaikaisen lännessä asumisen jälkeen. (Haggo, 2015.)

KUVA 12. Chun Hua Catherine Dong: Valokuvapari sarjasta Absent Husband (2010).

12-osainen performatiivinen valokuvasarja Absent Husband (2012) liittyy päätyneeseen avioliittoon, mikä on perinteisesti häpeä kiinalaiselle naiselle. Teoksessa poissaolevuus on läsnäolon muoto. Dong esittää vaimon ja aviomiehen roolia, valokuvissa nainen on vasemmalla ja mies oikealla. Kuvat esittävät kokemuksen kahta eri puolta, ja kuvaparin jako kahteen toisintaa avioparin eron. (Dong 2012.)

KUVA 13. Chun Hua Catherine Dong: Valokuvapari sarjasta Absent Husband (2010).

4.2 Tunnustuksellisuus

Tunnustuksellinen taide, *confessional art*, pohjautuu autobiograafisesti taiteilijan kokemuksiin ja yksityisiin ajatuksiin. Katsojalle paljastetaan jotain henkilökohtaista ja totuudenmukaista. Teoksella voi kuitenkin olla lukuisia merkityksiä, eikä sen sisältö jää verrattavaksi tositelevisioviihhteeseen. (Jackson 2010, 124.) Tunnustuksellinen taide on liitoksissa häpeään, sillä haavoittuvaisen henkilökohtaisen todellisuuden tarkasteltavaksi tuomisessa on sekä jotain häpeämätöntä että katarttista.

Yksi tunnustuksellisen taiteen tunnetuimmista tekijöistä on Tracey Emin. Sally Munt (2008) tiivistää Eminin työprosessin julkisen ja yksityisen häpeän uudelleentyöstämiseksi kriittiseksi vuoropuhelun välineeksi itsen kanssa. Eminin teosten teemat liikkuvat kartetuilla alueilla muun muassa juuri häpeästä ja itsevihasta minän alttiuteen ja naisen seksuaalisuuteen. (Munt 2008, 204.)

Yksikanavaisessa videoteoksessa *Why I Never Became a Dancer* (1995) 6'30" on kuvattu englantilaista kaupunkinäkömää. Ääniraidalla Emin kertoo kokemuksistaan 14-vuotiaana tyttönä; hän kuvailee miten hän ei viihtynyt koulussa ja vaihtoehtoisesti vietti aikaansa sosialisoiden kahviloissa ja rannalla. Hän kertoo harrastaneensa seksiä vanhempien poikien ja miesten kanssa ja siihen liittyvästä valtdynamiikasta. Emin puhuu unelmastaan voittaa tanssikilpailu ja loistaa tähtenä televisiossa, sekä jälkeinpäin osallistumisestaan paikallisen klubin tanssikisaan. Kisassa Eminin astuttua lavalle pojat, joiden kanssa hän oli harrastanut seksiä, hokevat yleisössä kuorossa ”lutka lutka lutka!” alati korottaen äänenvoimakkuuttaan. Videon lopussa aikuinen Emin tanssii riemukkaasti Sylvesterin *You Make Me Feel* -kappaleen tahtiin.

KUVA 14 JA 15. Tracey Emin: Still-kuvia videosta *Why I Never Became a Dancer* (1995).

4.3 Leikillisyyys ja häpeämättömyyden shokkiarvo

Kuten edellä on käynyt ilmi, huumori on häpeän käsittelemisen väline. Kun suhtautuminen käännetään leikkimieliseksi, tilanteen vakavuuden ja auktoriteetin kyseenalaistaminen onnistuu kevyemmin.

Sarah Maplen valokuvat, maalaukset, videot ja performanssit kommentoivat mediaa ja nykyajan naiskuvaa tarttuen syrjiviin käytäntöihin, ideaaleihin ja asenteisiin esimerkiksi musliminaisia kohtaan. Maplen tyylille ominaista on terävä kommentointi, epäkohdan silmästä silmään kohtaaminen, sekä epäoikeudenmukaisuuden naurettavuuden paljastava pilailu.

KUVA 16. Sarah Maple: Anti Rape Cloak, 2015.

Anti Rape Cloak (2015) valokuvasarjassa taiteilija on pukeutunut itsetehtyyn mustaan viittaan ja esiintyy sekä julkisilla että yksityisillä pakoilla, joissa seksuaalista häirintää ja hyväksikäyttöä tyypillisesti tapahtuu. Anti Rape Cloak eli raiskauksenestoviitta kritisoi raiskausten uhrien kokemaa syyttelyä ja häpäisyä, jossa tapahtuman syyppääksi käännetään uhri. Uhrin syyllistäminen on esimerkki häpäisemällä hiljentämisestä, jossa vastuu tapahtumasta siirretään uhrille hyväksikäyttäjän sijasta.

KUVA 17. Sarah Maple: Menstruate with Pride, 2010-2011.

Maalauksessa Menstruate with Pride (2010-2011) keskipisteenä on Sarah Maple pukeutuneena valkoiseen mekkoon, jonka etuhalma on kuukautisverestä punainen. Hänen ympärillään on joukko järkyttyneitä ja kammoksuvia ihmisiä, mukaan lukien toinen kuvaus hänestä itsestään joukon laitamilla, kulmakarvat kohotettuna niqab-kasvohuntuun pukeutuneena.

5 VÄÄRÄN HAAVA

KUVA 18. Väärän Haava –teossarjan ripustusnäkömää Mäntinrannassa 3.3.2017.

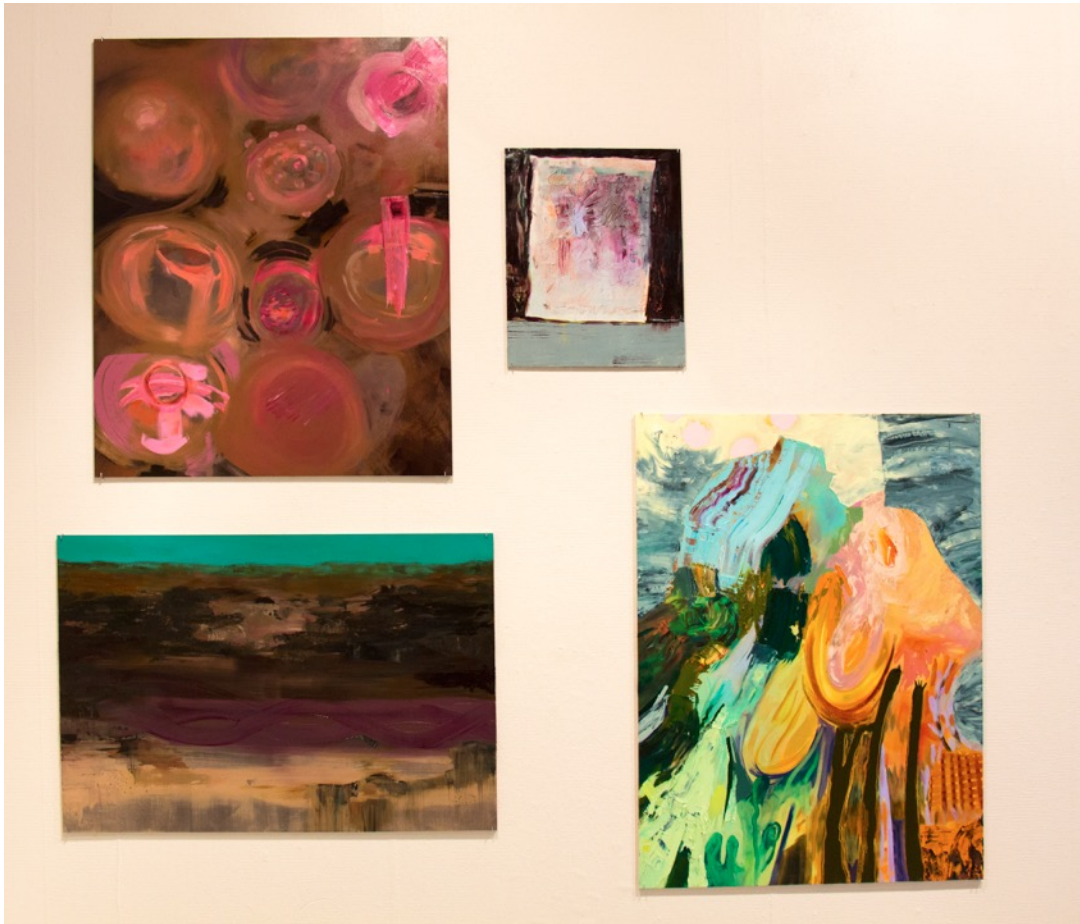
Väärän Haava, *Ambivalent Undercurrent*, on kymmenosainen öljymaalaussarja mdf-levylle. Teokset olivat esillä Taidekeskus Mäntinrannassa 4.3. – 20.3.2017. Liitteistä löytyy teosluettelo (1), jossa on listattu maalausten nimet ja havainnollistava ripustuskartta. Maalaussarja kohdistaa huomion häpeän yksityiskohtiin ja mielleyhtymien visualisuuteen, sekä ajan kulumisen ja tunnemaailman vuorovaikutukseen. Teosten aiheita ovat häpeän värittämät esineet, kokemukset ja elämäntyyli.

5.1 Aiheen valinta

Kiinnostuin häpeän moninaisuudesta lukiessani Kolumbian entisen presidentin, Antanas Mockuksen keksinnöstä palkata miimikkoja ajosääntöjen rikkomisen hillitsemiseksi. Miimikot pilkkasivat liikennesääntöjen rikkojia ja jakelivat jalankulkijoille peukalo ylöspäin – ja peukalo alaspäin – kylttejä, joilla kävelijät saivat ottaa kantaa hurjastelijoiden ajotyyliin. Tapauksessa yhdistyvät huumori, satiiri sekä häpeän välineellistämisen kontrollikeinoksi, mikä kiinnitti huomioni. Häpeän rooli yhteiskuntarakenteissa on yleensä sorrettuja alistava, vaikka sitä yritetäänkin valjastaa eri keinoin esimerkiksi kulutuksen ohjailuun (massatuotannon häpeällisyys, ei-luomusertifioitun ruoan epäterveellisyys jne.).

Tutustuessani aineistoihin tietyt luonnehdinnat toistuivat häpeään liittyvissä teksteissä ja mediassa. Piiloutumisen ja peittämisen teemat olivat jatkuvasti läsnä kaikilla häpeätut-

kimuksen alueilla ja taiteessa. Juuri häpeän vaivaannuttavuus ja yksilöivä ominaisuus tekivät aiheesta vetoavan. Tutkimuksen kautta häpeä näyttäytyi minulle entistä selkeämmin otteesta lipeävänä ja alati muuttuvana maalauskohteena, jonka yksityisten ja kollektiivisten kokemusten kirjo asettaa taiteelliselle tulkinnalle haasteen.

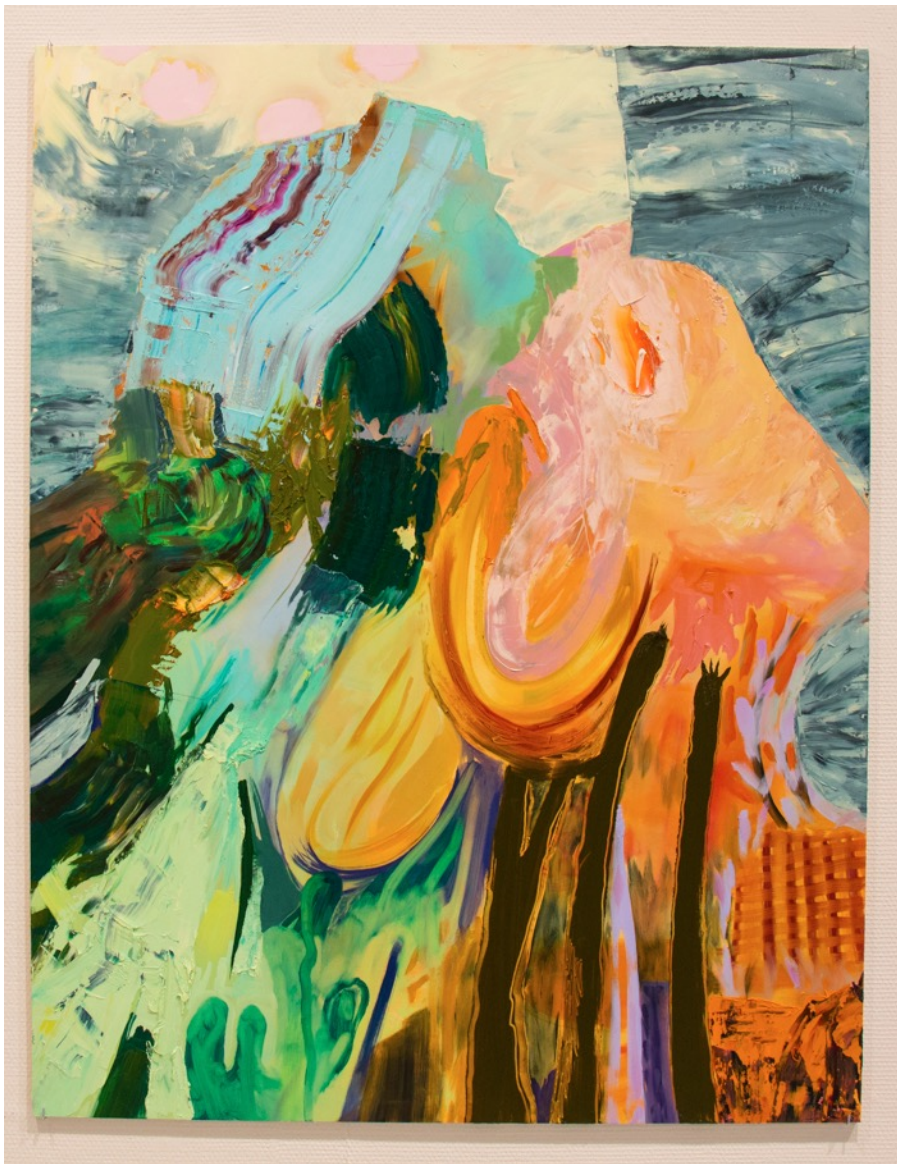
KUVA 19. Dokumentaatio maalaussarjasta Väärän Haava.

5.2 Työprosessi

Prosessin aikana Väärän Haava –teossarjasta muodostui häpeän potretti, jossa kokija on näkymättömissä ja häpeä on läsnä esineissä, tunnemaisemissa ja muistoissa. Maalaukset kertovat tarinaa henkilöstä, jonka rutiininomaisiin kokemuksiin sarjassa uppoudutaan. Kun epäonnistumisten ketju ei ole katketakseen, ajatukset alkavat seurata kaavaa. Pitkäaikainen häpeä juontaa juurensa menneisyyden tapahtumiin ja on minuuden kertomus, jota itselle toistetaan.

Halusin pidättäytyä käyttämästä häpeän tyypillisimpiä ilmauksia ja mielikuvia, mikä asetti tunteen kuvaamiselle omat haasteensa. Sisällytin tutkimusmateriaaleissa toistuneen piiloutumisen teokseen nimenomaan jättämällä häpeän kokijan, maalausten päähahmon pois kuvasta. Häpeäjän rooli ja elämisen jäljet näkyvät maalauksissa muun muassa tuhriintuneissa esineissä, poskiin ryöpsähtäneenä punastuksena ja itseinhon kalvamina ajatuksina. Lähimmäksi potretin päähenkilön ulkomuotoa päästään Sotku Kakkukesteillä –maalauksessa, jossa hahmo on kuvan sisällä, mutta samalla kuitenkin aiheuttamansa kaaoksen peittämänä. Teossarja on samanaikaisesti epäonnistumisten kirjon paljastus ja neutraalin anonyymi katsaus häpeään.

KUVA 20. Sotku kakkukesteillä / *A Mess at the Cake Party*, 100x130cm.

Maalausten nimeäminen oli avainasemassa aiheen tavoittamisessa ja abstraktien ilmaisuratkaisuiden yhdistämisessä kokonaisuuden merkitykseen. Nimien kautta tavoitin teossarjaan kepeämmän ja ajoittain kömpelönkin vireen, joka sointuu yhteen ilottelevan värimaailman kanssa.

KUVA 21. Punakuuhu / Blush Rush, 120x100cm.

Prosessin lomassa mietin, pohdinko aihetta turhankin monen häpeätilanteen kautta. Työskentelin käsitellen jokaista maalausta erillisenä itsenäisenä ideana, vaikka punnitinkin niiden suhdetta toisiinsa vääjäämättä. Monitahoisuus korostuu entisestään maalaus pohjien erikokoisuuden ja –muotoisuuden kautta rykelmämäisessä ripustuksessa. Valmiista sarjasta välittyy kaikille elämänalueille kurkottava häpeä ja rönsyilevä kokeuksien yhdistäminen, mikä rakentaa kokonaisuuden kerronnallisuutta ja ajankulun tuntua.

Pyrin pysymään tietoisena siitä, kuinka häpeän esittäminen pelkästään yksityisenä ja irrallisena tunteena on ongelmallista, sillä silloin systemaattiset häpeän rakenteet uhkaavat tulla sivuutetuiksi. Sarjassa on viittauksia pintapuolisen ulkomuodon häpeästä ali-suoriutumisen perinpohjaiseen ahdinkoon.

KUVA 22. Dokumentaatio maalaussarjasta Väärän Haava.

6 POHDINTA

Häpeän inhimillisyys ja mielikuva ihmisestä yksin häpeänsä kanssa kaikuu tutkimissani teoksissa. Ihmishahmo toistuu niistä jokaisessa, monesti yksin kaiken keskipisteenä. Haikala, Wallensköld, Dong ja Emin tuovat kivuliaan yksilöllisen häpeän kokemuksen näkyväksi ja täten samaistuttavaksi. Myös omakuvamaisuus ja taiteilijan läsnäolo ovat yhdistäviä seikkoja; sekä Haikala, Dong, Emin, Aguilar, Susiraja että Maple esiintyvät itse teoksissaan.

Häpeävän raukkuuteen keskittyminen ja herkän, hädänalaisen kehonkielen esittäminen herättää myötätunnon ja palauttaa mieleen ensimmäisiä häpeän tuntemuksia lapsuudesta. Haikalan ja Wallensköldin teoksissa neutraali valkoinen tausta korostaa hahmon olemusta ja luo vaikutelman häpeän ytimen vangitsemisesta. Wallensköldin maalauksissa häpeä on riisuttua, kasvoja lukuun ottamatta vartaloa ei ole verhottu lainkaan. Alastomuus viittaa haavoittuvuuteen, mutta myös totuudenmukaisuuteen Aguilarin valokuvissa. Kasvojen peittäminen muun vartalon ollessa näkyvillä toistuu häpeätulkintoissa. Se on piiloutumista silloin, kun muuta piilopaikkaa ei ole. Toisaalta kasvojen peittäminen vieraannuttaa katsojasta ja antaa tunnistamattomuuden turvan. Häpeävä ei näytä kasvojaan, mutta ei myöskään näe ketään muita.

Iiu Susirajan teoksissa kotioiloissa tehdään juuri niin kuin halutaan ja ollaan olemassa häpeilemättä. Jos teoksissa tilanteiden puitteet olisivat erilaiset, ja eriskummalliset teot tapahtuisivat julkisella paikalla toisten nähtävillä, häpeämättömyys olisi enemminkin aktiivista kyseenalaistamista. Nyt se vie ajatukset siihen, kuinka tärkeää on, että kotona voi olla oma itsensä ja että on paikkoja, jonne sosiaalinen paine ei yllä samalla tavalla kuin kaikkialle muualle.

Tunnustuksellinen lähestymistapa mahdollistaa häpeästä puhdistautumisen sekä tekijälle henkilökohtaisesti että katsojalle kollektiivisesti. Sisimmän paljastaminen tekee aiheesta lähestyttävän ja antaa tilaa hankalan tilanteen herättämille ajatuksille. Eminin videoteos onnistuu nostamaan häpeän puitteista elämänmyönteistä energiaa suodattamalla häpeällisestä tilanteesta positiivisen voimavaran. Videossa menneisyyden muisto kohdataan ja henkilöitä, jotka häntä halvensivat, puhutellaan ja heille ikään kuin omistetaan voiton tanssi. Teos käy läpi menneisyyden tapahtuman, joka voi olla vaikea hyväk-

syä, ja jonka juoni kertaautuu jatkuvasti nuorten elämässä. Teoksen henkilökohtaisuus kääntyy tukea ja tunnustusta antavaksi.

Huumorin ja häpeämättömyyden avulla häpeän syiltä riisutaan uskottavuus ja niiden ristiriidat tuodaan esiin. Maplen teoksissa pistää silmään taiteilijan ilme, joka on vakaa ja katseeseen vastaava. Maplelle aiheena olevan epäkohdan järjettömyys on itsestään selvää ja hän tuntuu odottavan, että ympärillä olevat ymmärtävät saman kaiken kohun yli.

Häpeän käsitteleminen kuvataiteessa haastaa automaattisesti tunteen tehon ja aseman, sillä sen avoin kuvaaminen vetää häpeän esiin piilostaan ja näin ollen poistaa sen yksinäisyyttä kylvävän ominaisuuden. Häpeä ammentaa valtansa epämääräisyydestä, joten taide tekee ensimmäisen murroksen jo tuodessaan häpeän piirteitä näkyväisiksi.

7 LÄHTEET

7.1 Painetut lähteet

Ahmed, S. 2014. The cultural politics of emotion. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Bartky, S.L. 1990. Femininity and domination. Studies in the phenomenology of oppression. New York: Routledge.

Dolezal, L. 2015. The body and shame: Phenomenology, feminism, and the socially shaped body. Lanham, MD: Lexington Books.

Halperin, D. M., & Traub, V. 2009. Gay Shame. Chicago: University of Chicago Press.

Jackson, R. 2010. Encyclopedia of identity. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.

Kainulainen, S. 2011. Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä. Turku: Utukirjat.

Lehtinen, Ullaliina. 1998. Underdog Shame: Philosophical Essays on Women's Internalization of Inferiority. Doctoral dissertation, Department of Philosophy. Philosophical communications. Göteborg: University of Göteborg.

Munt, S. R. 2008. Queer attachments: The cultural politics of shame. Aldershot, Englanti: Ashgate Publishing.

Nathanson, D. L. 1987. 'A Timetable for Shame'. Teoksessa: D. L. Nathanson, The Many Faces of Shame, New York: Guilford Publications.

Nathanson, D.L. 1996. About Emotion. Teoksessa: D.L. Nathanson. Knowing feeling: Affect, Script and Psychotherapy. New York, NY: Norton.

Probyn, E. 2005. Blush: Faces of Shame. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Reenkola, E. 2014. Nainen ja häpeä. Helsinki: Minerva Kustannus Oy

Schneider, C. D. 1987. 'A Mature Sense of Shame'. Teoksessa: D. L. Nathanson, The Many Faces of Shame, New York: Guilford Publications.

Tarnopolsky, C. H. 2010. Prudes, Perverts, and tyrants: Plato's Gorgias and the politics of shame. New York, NY, United States: Princeton University Press.

Tomkins, S. S. 2008. Affect imagery consciousness: The complete edition: Two volumes. New York: Springer Publishing Company.

7.2 Digitaaliset lähteet

AV-arkki, 2013. Luettu 10.12.2016. <http://www.av-arkki.fi/teokset/elle-se-sentait-profondment-honteuse/>

Dong, C.H.C. 2016. Luettu 8.12.2016
<http://chunhuacatherinedong.com/portfolio/visual-poetics-of-embodied-shame/>

Dong, C.H.C. 2012. Luettu 2.5.2017.
<https://chunhuacatherinedong.wordpress.com/2012/08/22/absent-husband/>

Hacklin, S. 31.1.2013. Häpeä, kärsi ja unhoita? Eeva-Mari Haikala Valokuvataiteen museon projekti-tilassa. Luettu 4.5.2017.
<http://www.mustekala.info/node/37087>

Haggo, R. 11.4.2015. Seeing double. Luettu 7.11.2016
<http://www.thespec.com/whatson-story/5550557-seeing-double/>

K.Pietarinen. 3.7.2015. Vihreä Lanka. "Kyllä ne mua itseänikin hämmentää" - Taiteilija Iiu Susirajan absurdit omakuvat kertovat tunteista. Luettu 6.3.2017.
<http://www.vihrealanka.fi/henkil%C3%B6t/kyll%C3%A4-ne-mua-itse%C3%A4nikin-h%C3%A4mmment%C3%A4%C3%A4-taiteilija-iiu-susirajan-absurdit-omakuvat-kertovat>

Marta Herford. Die Innere Haut. Luettu 6.3.2017.
<http://marta-herford.de/en/ausstellungen/die-innere-haut/>

MOCA North Miami. 2014. Tracey Emin: Why I Never Became a Dancer, 1995. Katso 1.2.2017
<https://vimeo.com/79687251>

Suomen valokuvataiteen museo. Eeva-Mari Haikala: Elle se sentait profodément honteuse. Luettu 10.12.2016.
<http://www.valokuvataiteenmuseo.fi/nayttelyt/nyt/event/70/197---eeva-mari-haikala-elle-se-sentait-profondement-honteuse>

Valladolid, P. 5.1.2008. CSW Update Newsletter. The Private and the Public in the Photography of Laura Aguilar. Luettu 7.3.2017.
<http://escholarship.org/uc/item/59t9691h#page-1>

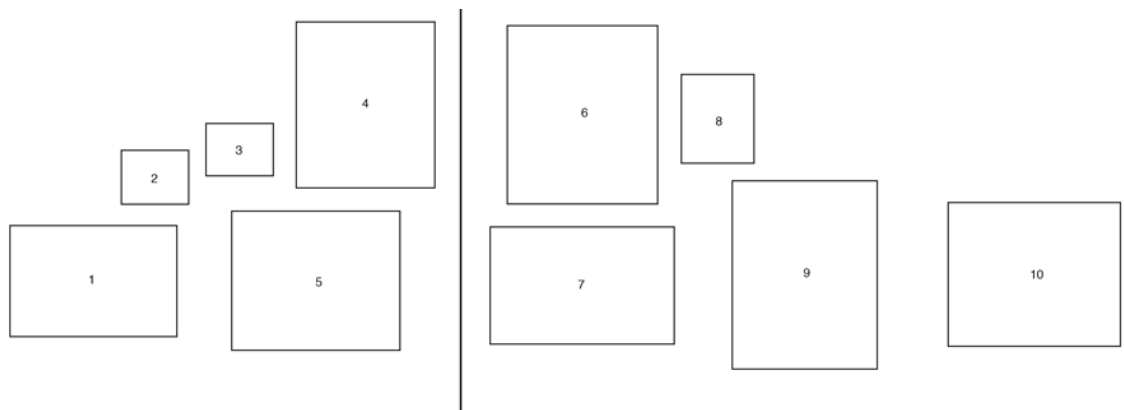
7.3 Kuvat

1. Eeva-Mari Haikala. Viitattu 13.1.2017.
<http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/fi/teokset/2855>
2. Eeva-Mari Haikala. Viitattu 13.1.2017.
<http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/fi/teokset/2855>
3. Eeva-Mari Haikala. Viitattu 4.5.2017.
<http://www.eeva-mari.net/elle-se-sentait-profondement-honteuse-tomate/>
4. Laura Aguilar. Viitattu 20.1.2017.
<https://boomcalifornia.com/2015/08/11/human-nature/>
5. Laura Aguilar. Viitattu 20.1.2017.
<https://boomcalifornia.com/2015/08/11/human-nature/>
6. Laura Aguilar. Viitattu 20.1.2017.
<http://www.laweekly.com/arts/for-30-years-east-la-photographer-laura-aguilar-has-been-doing-something-daring-7532618>
7. Iiu Susiraja. Viitattu 5.3.2017.
<https://www.ignant.com/2014/10/21/iuu-susirajas-body-talking-selfies/>
8. Iiu Susiraja. Viitattu 5.3.2017.
<https://www.ignant.com/2014/10/21/iuu-susirajas-body-talking-selfies/>
9. Viggo Wallensköld. Viitattu 2.2.2017.
<http://www.galleriat.net/work.asp?id=5672>
10. Viggo Wallensköld. Viitattu 2.2.2017.
<http://www.wallenskold.fi/works.html>
11. Chun Hua Catherine Dong. Viitattu 20.1.2017.
<http://chunhuacatherinedong.com/portfolio/skin-deep/>
12. Chun Hua Catherine Dong. Viitattu 20.1.2017.
<http://chunhuacatherinedong.com/portfolio/absent-husband/>
13. Chun Hua Catherine Dong. Viitattu 20.1.2017.
<http://chunhuacatherinedong.com/portfolio/absent-husband/>
14. Tracey Emin. Viitattu 11.3.2017
http://www.traceyeminstudio.com/wp-content/uploads/2013/09/TE1234_2.jpg
15. Tracey Emin. Viitattu 11.3.2017
<https://artimage.org.uk/5149>

16. Sarah Maple. Viitattu 18.3.2017.
<http://artpulsemagazine.com/humor-feminism-artsarah-maple>
17. Sarah Maple. Viitattu 1.5.2017.
<http://www.sarahmaple.com/anti-rape-cloak-1/>
18. – 22. Kuvat opinnäytetyön tekijän ottamia.

LIITTEET

1. Väärän Haava –teosluettelo

1. Ihmisliassa marinoitunut patja / *A Mattress Soaked in Human Dirt*, 122x88cm
2. Pilasit / *You Ruined It*, 50x40cm
3. Pilasit sen ja nyt se sulaa pois / *You Ruined It and Now It's Melting Away*, 50x40cm
4. Seuraajia / *Followers*, 100x120cm
5. 6kk päästä se iskee takaumana / *In 6M It'll Hit You as a Flashback*, 120x100cm

6. Kukkii ja puhkeaa / *Break Out Break Free*, 100x120cm
7. Maannielemä / *The Earth Swallowed Me*, 122x81cm
8. Hylkäyskirje / *Rejection Letter*, 50x60cm
9. Sotku kakkukesteillä / *A Mess at the Cake Party*, 100x130cm
10. Punakuohu / *Blush Rush*, 120x100cm

2. Teosteksti

Väärän haava

Ambivalent Undercurrent

2017

akryyli ja öljy levyille

Jos häpeä elää piiloutumisesta, miltä se näyttää päivänvalossa?

Sally Munt (2008) kuvailee häpeää kameleonttiseksi, tahmeaksi, kaikista kehollisimmaksi tunteeksi, jolla on kyky piileskellä ja muunnella muita tunteita. Maalaussarja Väärän haava etsii häpeän eleitä ja hahmollistumaa näkökulmasta, jossa häpeän kohtaamisessa on läsnä jonkinlainen uudistuminen ja vapautuminen. Maalausten keskiössä ovat piinaavien hetkien tunnemaisemat, esineet, joihin liittyy häpeän jännite ja häpeän fyysiset tuntomerkit. Teosten kirkasta värimaailmaa ei pääse pakoon ja sen eläväisyys esittää puistattavan tunteen myönteisemmässä valossa, mahdollisena voimalähteenä.

